

## „СВИДЕТЕЉСТВА” СРПСКИХ УСТАНИКА НИКОЛИ ЈОВАНОВИЋУ, НАСЕЉЕНОМ У МОЛДАВИЈИ, ИЗ 1808. и 1813. ГОДИНЕ

Према одлуци скупштине у Остружници, одржане од 24. априла до 3. маја 1804. године, српски устаници су у септембру исте године упутили руском цару у Петроград депутацију — коју су сачињавали Прота Матеја Ненадовић, Јован Протић и Петар Николајевић Чардаклија — да га извести о покрету и замоли за помоћ и заштиту. Најважнији и најопширнији подаци о путовању ове депутације, која је кренула Дунавом и наставила пут преко румунских кнежевина, забележени су у *Мемоарима* Проте Матеје, који је многе догађаје описао с толико свежине и сачуваних појединости да и неки краћи и мање значајни тренуци с тог путовања остају у његовом спису трајно осветљени. Док је писао своје *Мемоаре*, он се добро сећао, па је стално и истицао какав је тада значајан и одговоран посао устаничке спољне политике био преузео с другим члановима депутације, обнављајући с узбуђењем многу појединост с путовања, међу осталим и опасност коју је на пролазу кроз Влашку и, нарочито, Молдавију требало избећи с много вештине и опрезности.

Депутација је прешла у Молдавију са упозорењем руског конзула у Букурешту да кроз ту земљу што брже прође. Због тога је код Проте Матеје већ први сусрет с људима на молдавској територији изазвао бојазан и сумњу.

У Фокшану, „где се деле ова два књажевства“, депутација се, према Протином причању, задржала у крчми коју су држала два Србина, „неки Петар Бијуклић из Ужица и Никола Карановчанин, који се ту Молдованком и оженио...“ Проту је, препознавши га, први ословио Бијуклић распитујући се за Карађорђа, Јакова Ненадовића „и сву нашу браћу“. Уплашен, Прота се покушао извући на тај начин што је

рекао Бијуклићу да је он ђакон и да он није онај на кога крчмар мисли, али му је одговорено на начин који се не да оповргнути: он је једном приликом чак ноћио у Бијуклићевој кући. „Ова два брата не знам, али тебе познајем“, рекао му је Бијуклић, „и сад знам куда идете и шта носите, и ја ћу се на ваша писма потписати, па ако што вама буде, нека и ја погинем: доста наше браће и у Србији гине“. Прота се претварао све док Бијуклић и Никола Карановчанин, који је носио презиме Јовановић, нису изишли и он се посаветовао с другим члановима депутације, којима је потврдио да Бијуклић у потпуности говори истину. Пошто се Прота најзад „казао“ и пошто су ручали, Никола Јовановић је отишао „да нам пасоше потпише и на пошти коње узме“. Први посао је с успехом обавио; на пошти су му, међутим, рекли да коња нема и да ваља причекати. Пошао је с њим, да интервенише, Протић, и затекао шталу пуну коња. То је чланове депутације уплашило, и то с разлогом: „Ваља и то да знате: да је Ипсиланти, влашки бег, приврженик Росији, а Муруз, молдавски, Турцима“, упозорио је Прота читаоце. Ствар је средио Бијуклић, који је нашао обичног кочијаша да депутацију одвезе до следеће поште, где су коње добили без тешкоће.<sup>1</sup>

О овом догађају сведоче, поред *Мемоара* Проте Матеје Ненадовића, и два документа написана у облику „свидетељства“ и сачувана у Архиву Србије, у Збирци Мите Петровића, бр. 30. и 95. Док је први од ових аката објављен, у књизи Мите Петровића *Финансије и установе обновљене Србије до 1842*, I, Београд 1901, стр. 73—74,<sup>2</sup> други је остао нештампан. Ти акти делимично допуњују, а у извесној мери и исправљају казивање Проте Матеје, тако да могу послужити подробнијем проучавању једног фраг-

мента овог драгоценог списка српске мемоарске књижевности.

Први акт, написан 19. септембра 1804. године, дакле непосредно после описаног догађаја,<sup>3</sup> носи потписе Матеје Стефановића, протопрезвитера, Јована Протића и Петра Чардаклије. На акту је утиснут печат с натписом: *Комедант Србији*. Док Прота Матеја у својим *Мемоарима* каже да је српска депутација дошла у Фокшан, на граници Влашке и Молдавије, да је преко потока прешла у молдавски део вароши и тек ту наишла на крчму коју су држала два Србина, у наведеном акту, који је уручен у облику сведочанства једноме од њих, Николи Јовановићу из Карановца, јасно се каже да их је он дочекао у Влашкој, „у селу Краљеву“, и ту их примио као српске пуномоћнике и посланике. Поред тога, док се Прота Матеја у својим *Мемоарима* сећа да се Никола Јовановић при њиховом одласку једино трудио, и то без успеха, да им у поштанској станици набави коње, у „свидетелству“ се тврди да је он депутацију испратио до руске границе.

Други акт, такође у облику „свидетелства“ Николи Јовановићу, издао је у емиграцији, у Петроварадину, 9. новембра 1813. године, Јаков Ненадовић. Докуменат је писао бивши секретар Карађорђевог Јанићије Димитријевић (Ђурић), а печат је Јакова Ненадовића. Ново сведочанство уручено заслужном Николи Јовановићу не садржи податке о непосредном поводу његовог издавања, као што се тај повод за сада не може објаснити ни другом грађом. Веома је занимљиво да се у овом документу помиње 15. септембар 1804. године као датум кад је Јовановић обавио свој посао нашавши се при руци српској депутацији. Нови податак у овом документу који заслужује посебну пажњу односи се на Јовановићеву интервенцију код фокшанског полицијског начелника да депутате не преда турским властима, због чега је касније био прогоњен од молдавских власти.

Овај акт, фонетски транскрибован, у целини гласи:

#### СВИДЕТЕЉСТВО

Показатељ сего свидетелства Николај Јоаннович благородног сербског племена и милог својег отечества син који услугама својими и собственим иждивеним својим отечество наше верно послужио и об ползи народа сербског лично трудио се јест у опасним пределима Молдавском књажеству, то јесте у лету 1804-ом години 15-ог сентебра. Наш бивши верховни вожд Георгије Петрович и народ сербски отпавивши

депутате сербске Г. Петра Чардаклију, Г. Протопрезвитера Матеја Ненадовича и Г. Јоанна Протича чрез Валахију и Молдавију у Русију к нашему всемилостивејшему великому Государју просити избавленија нацији Сербској. Будући да у то време Молдавско књажество било јесте под турским правитељством, када су приспели наши депутати у место Фокшан, у то време бивши фокшански исправник узнав о пријезду наши депутата намерен био под караул јесже узети и живе Турком њих предати; које би к нешчастију служило целом народу нашему. В то време находечи се у Фокшану Никола Јоаннович и узнавши о намеренију исправника, без закасне-нија све силе и трудољубије своје употребио и наше поменуте депутате избавио из руку непријатељски и на границу росијску довео. Ова учињена послуга Николом Јоанновичем служила јест отечеству на велику помошч, а јему самому на велико пострада-није от Молдавскога правитељства било јест. За учињене заслуге његове и у њедри отечествањим учињене, чест и почитаније заслужујет от нације Сербске, по доказа-тељству наших депутатов помјануте заслуге њим учињене, у чем ја свидетелствују његове заслуге како от верна, честна и услуженога мужа отечества нашега учињене.

Болшаго веројатија сје свидетелство утврђдају собственоручним подписом и с приложеним герба печата мојего.

Дано у Петроварадину 9-ог новембра у 1813-ом лету.

у австриском владенију

Попечитељ внутрених  
сербских дел и кавалер  
Јаков Ненадович

Бившиј воени секретар  
при Верховном вожду  
сербском и кавалер  
Јаничије Димитријевич

Уверења, која су српске старешине двапут, у почетку и после слома првог устанка, издали Николи Јовановићу, несумњиво показују да је устаничка депутација, путујући кроз Молдавију у септембру 1804. године, доспевала у ситуације у којима се могла сматрати угроженом. О овом путовању и његовим опасностима сведочи и сам Прота Матеја у својим *Мемоарима*, али на начин који није подударан с ранијим документима, од којих је један и он, непосредно, издао. Да ли су у питању избледела сећања, Протино намерно мењање ствари ради књижевног ефекта или можда неки други разлог неподударања ових вести, мемоарских с једне и дипломатских с друге стране, сада је тешко одговорити.

У сваком случају, документи сведоче да је Никола Јовановић дочекао депутацију већ у Влашкој, на велики сопствени ризик, интервенишући уз то код месних власти

наклоњених Турској, спровео је кроз Молдавију, где се лако могло догодити да је предају Турцима, и срећно допратио до руске границе. У *Мемоарима*, међутим, описана је занимљива сцена у крчми, где су депутацију одједном препознали; али, уместо у опасност, она је доспела међу Србе и пријатеље, који су јој се нашли при руци

да се извуче из земље у којој је могла допасти у турске руке. Чини се да све ово показује да је Прота Матеја, пишући *Мемоаре*, изменио ствар утолико што је неке појединости, иако важне, изоставио, а неке је, како би постигао јачи утисак, знатно истакао и оставио их у првом плану.

#### НАПОМЕНЕ

<sup>1</sup> Прота Матеја Ненадовић, *Целокупна дела*, Београд, с.а., 131—134.

<sup>2</sup> Факсимил овог документа објављен је у „Југославији“, бр. 4, 1948, 3.

<sup>3</sup> Прота Матеја Ненадовић наводи да су се депутати укрцали у чамац на Дунаву 1. септембра, а да су кренули из Букурешта 14. септембра 1804. године (нав. дело, 126 и 131).

#### «CERTIFICATS» DES INSURGÉS SERBES DÉLIVRÉS À NIKOLA JOVANOVIĆ, HABITANT LA MOLDAVIE, DATÉS DE 1804 ET 1813

Gojko Desnica

En septembre 1804 les insurgés serbes ont envoyé à l'empereur de Russie à Petersbourg une délégation constituée de Mateja Nenadović, Jovan Protić et Petar Nikolajević Čardaklija. Les plus importantes et les plus détaillées données sur le voyage de cette délégation sont notées dans les *Mémoires* de Mateja Nenadović. Cependant on a conservé aussi deux documents, délivrés sous forme de certificats ou attestations

à Nikola Jovanović, Sarbe, installé en Moldavie, qui a grandement facilité le voyage à la délégation. Un des deux documents est délivré par Mateja Nenadović et l'autre par Jakov Nenadović, à presque dix ans d'intervalle (1804 et 1813) et ces documents sont précieux avant tout en tant que source pour l'étude des *Mémoires* de Mateja Nenadović et c'est dans ce sens qu'ils sont présentés ici.

